

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет комп'ютерних наук
Кафедра теоретичної та прикладної системотехніки

УХВАЛЕНО
Вченою радою факультету
комп'ютерних наук, протокол №
від «__» _____ 2020 р.
Голова Вченої ради

Назва курсу	Системи штучного інтелекту
Викладач (-і)	Шматков С.І., Стрілець В.Є.
Профайл викладача (-ів)	www.linkedin.com/in/sergey-shmatkov-b2522058 , www.linkedin.com/in/victoria-strilets-822477109
Контактний тел.	(+380 57) 707 50 22
Е-майл:	tps@karazin.ua
Сторінка курсу в системі дистанційного навчання	
Консультації	<i>Очі консультації: 4,5 години; четвер 4 пара о 13:40 в 320 ауд.</i>

1. Коротка анотація до курсу

Курс вклучає теми з основ застосування класичних методів штучного інтелекту для аналізу складних систем; значна увага приділяється методам пошуку рішень, представлення знань. Детально розглядаються принципи побудови продукційних систем, а також основні підходи до створення експертних систем.

2. Мета та цілі курсу

Метою курсу є навчити студентів використовувати методи штучного інтелекту для аналізу складних систем.

Цілі курсу:

- вивчення основних термінів та понять, які використовуються в методах штучного інтелекту;
- вивчення основ числення висловлювань та числення предикатів;
- ознайомлення з методологією оцінки систем за допомогою числення предикатів;
- вивчення методів пошуку рішень;
- ознайомлення з принципами побудови продукційних систем;
- вивчення методів представлення знань;
- ознайомлення з основами побудови експертних систем.

В ході вивчення дисципліни у студента повинні формуватися такі компетентності.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності у галузі автоматизації або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів галузі.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (ФК)

ФК4. Здатність застосовувати методи системного аналізу, математичного моделювання, ідентифікації та числові методи для розроблення математичних моделей окремих елементів та систем автоматизації в цілому, для аналізу якості їх функціонування із використанням новітніх комп'ютерних технологій.

ФК6. Здатність використовувати для вирішення професійних завдань новітні технології у галузі автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій, зокрема, проектування багаторівневих систем керування, збору даних та їх архівування для формування бази даних параметрів процесу та їх візуалізації за допомогою засобів людино-машинного інтерфейсу.

ФК9. Здатність вільно користуватись сучасними комп'ютерними та інформаційними технологіями для вирішення професійних завдань, програмувати та використовувати прикладні та спеціалізовані комп'ютерно-інтегровані середовища для вирішення задач автоматизації.

3. Формат курсу – очний (*offline*), дистанційний.

4. Результати навчання

Студент повинен знати:

- наукові і математичні положення, що лежать в основі функціонування комп'ютерних засобів, систем та мереж;
- новітні технології в галузі комп'ютерної інженерії;
- вплив технічних рішень в суспільному, економічному, соціальному і екологічному контексті;
- счислення висловів і счислення предикатів;
- методи пошуку рішень;
- принципи побудови продукційних систем;
- методи представлення знань;

- основи побудови експертних систем.

Студент повинен вміти:

- застосовувати знання для ідентифікації, формулювання і розв'язування технічних задач спеціальності, використовуючи методи, що є найбільш придатними для досягнення поставлених цілей;
- системно мислити та застосовувати творчі здібності до формування нових ідей;
- здійснювати пошук інформації в різних джерелах для розв'язання задач комп'ютерної інженерії;
- ефективно працювати як індивідуально, так і у складі команди;
- поєднувати теорію і практику, а також приймати рішення та виробляти стратегію діяльності для вирішення завдань спеціальності з урахуванням загальнолюдських цінностей, суспільних, державних та виробничих інтересів;
- виконувати експериментальні дослідження за професійною тематикою;
- оцінювати отримані результати та аргументовано захищати прийняті рішення;
- адаптуватись до нових ситуацій, обґрунтовувати, приймати та реалізовувати у межах компетенції рішення;
- конструювати алгоритми управління на основі числення предикатів;
- використовувати системи, що основані на правилах для побудови і модифікації баз знань;
- вирішувати задачі неінформованого та евристичного пошуку;
- використовувати евристичні методи типу «алгоритм мурашки» для вирішення оптимізаційних задач.

В результаті вивчення дисципліни у студента повинні формуватися такі *програмні результати навчання (ПРН)*.

ПРН 6. Вміти застосовувати методи системного аналізу, моделювання, ідентифікації та числові методи для розроблення математичних та імітаційних моделей окремих елементів та систем автоматизації в цілому, для аналізу якості їх функціонування із використанням новітніх комп'ютерних технологій.

ПРН12. Вміти використовувати різноманітне спеціалізоване програмне забезпечення для розв'язування типових інженерних задач у галузі автоматизації, зокрема, математичного моделювання, автоматизованого проектування, керування базами даних, методів комп'ютерної графіки.

5. Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	36
семінарські заняття / практичні / лабораторні	24
самостійна робота	90

6. Ознаки курсу:

Рік викладання	семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)
2020/2021	2	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	4

7. Пререквізити

Попередньо прослухані курси: дискретна математика, алгоритмізація та програмування, аналіз комп'ютерних систем, математичне моделювання складних систем.

8. Технічне та програмне забезпечення /обладнання

Для виконання практичних робіт студентам знадобиться таке програмне забезпечення: SWI-Prolog (безкоштовна <https://www.swi-prolog.org/>).

9. Політики курсу – політика академічної доброчесності.

10. Схема курсу

Тиж. / дата / акад.год.-	Тема, план, короткі тези	Форма діяльності (заняття)* / Формат**	Матеріали	Література.*** Ресурси в інтернеті	За
Тиж. 1 / 6 акад.год.	Тема 1. Л1. Введення до штучного інтелекту: – історичні передумови штучного інтелекту. – тест Тюрінга. – прикладні області штучного інтелекту.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 34–68)	Озна літе пер пре
	ПЗ1, 2. Мурашина оптимізація. Застосування мурашиних алгоритмів для розв'язання задачі комівояжера.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Викона завдання задачі к до му алгор
Тиж. 2 / 4 акад.год.	Тема 2. Л2. Числення висловлювань і предикатів: – числення висловлювань; – синтаксис числення висловлювань.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 483–516)	Озна літе пер пре
	ПЗ3. Числення висловлювань. Розв'язання задач із числення висловлювань.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Розв'яз численн

Тиж. 3 / 6 акад.год.	Тема 2. Л3. Числення висловлювань і предикатів: – семантика числення предикатів. – правила виводу у численні предикатів.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Смолін Д.В. Введення у штучний інтелект. – М. : ФІЗМАТЛІТ, 2004. – 208 с. (С. 40–67)	Озна літ пер пре
	ПЗ4, 5. Числення предикатів. Розв'язання задач із числення предикатів.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Розв'яз числен
Тиж. 4 / 4 акад.год.	Тема 3. Л4. Методи пошуку рішень: – формування задачі пошуку рішень; – пошук рішень; – вимірювання продуктивності рішення задач.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 73–99)	Озна літ пер пре
	ПЗ6. Методи пошуку рішень. Пошук у глибину і шир.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Вик алгорит шир і ви найкорс
Тиж. 5 / 6 акад.год.	Тема 3. Л5. Методи пошуку рішень: – неінформований пошук; – локальний пошук; – евристичний пошук.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 122–129)	Озна літ пер пре
	ПЗ7, 8. Методи пошуку рішень. Пошук з ітеративним заглибленням. Жадібний пошук. Контрольна робота	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc), завдання до контрольної роботи		Вик іте загли жадібно ви найкорс
Тиж. 6 / 4 акад.год.	Тема 4. Л6. Системи, засновані на правилах: – продукційні системи.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 122–129), Люгер Дж.Ф. Искусственный	Озна літ пер пре

				интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 118–124)	
	ПЗ9. Системи, засновані на правилах. Створення продукційної системи.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Розробка сист
Тиж. 7 / 6 акад.год.	Тема 4. Л7. Системи, засновані на правилах: – управління пошуком у продукційних системах.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 130–131), Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 124–130)	Озна літ пер пре
	ПЗ10, 11. Системи, засновані на правилах. Створення продукційної системи для пошуку рішень.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Створен систем ріш
Тиж. 8 / 4 акад.год.	Тема 5. Л8. Експертні системи: – експертні системи; – архітектура експертних систем; – інженерія знань.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (.ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 133–134), Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 131–132)	Озна літ пер пре
	ПЗ12. Експертні системи. Розробка структури експертної системи.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Про експер
Тиж. 9 / 6 акад.год.	Тема 5. Л9. Експертні системи: – експертні системи засновані на правилах; – слабкі та сильні методи штучного	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 157–162)	Озна літ пер пре

	інтелекту.				
	ПЗ13, 14. Розробка правил експертної системи.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Розроб системи
Тиж. 10 / 4 акад.год.	Тема 6. Л10. Представлення знань: – семантичні мережі. – сценарії. – фрейми.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 154–156), Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 153–155)	Озна літ пер пре
	ПЗ14. Представлення знань.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Мод семант
Тиж. 11 / 6 акад.год.	Тема 7. Л11. Основи теорії нечітких множин: – чіткі та нечіткі множини; – нечітка логіка; – нечіткі висновки.	Лекція (аудиторна)	Презентація лекції (ppt)	Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с. (С. 225–240)	Озна літ пер пре
	ПЗ15, 16. Представлення знань.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до практичного завдання (.doc)		Створен сцен
Тиж. 12 / 4 акад.год.	Тема 8. Л12. Основи машинного навчання: – еволюційні методи; – емерджентні методи; – конекціоністське навчання.	Лекція (аудиторна),	Презентація лекції (ppt)	Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: сучасний підхід. – М. : Вільямс, 2006. – 1408 с. (С. 440–488)	Озна літ пер пре

	ПР 17. Контрольна робота за темами курсу.	ПЗ (аудиторне)	Матеріали до контрольної роботи (.doc)		На контро
--	--	-------------------	--	--	--------------

11. Система оцінювання та вимоги

Загальна система оцінювання курсу	<i>участь в роботі впродовж семестру/залік - 60/40</i> Розподіл балів, що присвоюються студентам з навчальної дисципліни «Система оцінювання курсу»: 60 балів за виконання всіх практичних завдань плюс бали, отримані під час заліку, та 40 балів за виконання всіх завдань отримує – 60 балів під час складання і 40 – балів за залік.
Вимоги до письмової роботи	Зміст курсової роботи повинен відповідати темі, задача розв'язана повністю та мови програмування. Робота оформлена з дотриманням методичних вимог.
Практичні заняття	Студент отримує максимальну кількість балів за практичне завдання, якщо: виконав його самостійно; отримав допомогу викладача; студент самостійно може узагальнити, систематизувати знання в стандартних ситуаціях та у ситуаціях невизначеності.
Умови допуску до підсумкового контролю	Виконання та захист всіх практичних завдань, курсової роботи, написання курсової роботи.

Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання								Контрольні роботи	Курсова робота	Разом	Залік	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8					
								2	1	60	40	100
4	4	4	4	4	4			16	20			

T1, T2 ... – теми розділів.

- За темою T1 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 1.
- За темою T2 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 2.
- За темою T3 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 3.
- За темою T4 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 4.
- За темою T5 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 5.
- За темою T6 студент отримує 4 балів за виконання практичної роботи 6.

Критерії оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

12. Рекомендована література

1. Люгер Дж.Ф. Искусственный интеллект: стратегии и методы решения сложных проблем / Дж.Ф. Люгер // Пер. с англ. – М.: Вильямс, 2005. – 864 с.
2. Рассел С. Штучный интеллект: современный подход / С. Рассел, П. Норвіг. – М. : Вильямс, 2006. – 1408 с.

3. Смолін Д.В. Введення у штучний інтелект : конспект лекцій / Д.В. Смолін. – М. : ФІЗМАТЛІТ, 2004. – 208 с.
4. Джонс М.Т. Программирование искусственного интеллекта в приложениях / Джонс М.Т. // Пер. с англ. – М.: ДМК, 2004, – 311 с.
5. Бондарев В. Н. Искусственный интеллект : Учеб. пособие для студентов вузов / В. Н. Бондарев, Ф. Г. Аде. – Севастополь : СевНТУ, 2002. – 613 с.
6. Костров, Б. В. Искусственный интеллект и робототехника / Б.В. Костров, В.Н. Ручкин, В.А. Фулин. - М.: Диалог-Мифи, 2008. – 224 с.
7. Haupt R., Haupt S. Practical Genetic Algorithms. – New Jersey: John Wiley & Sons, 2004. – 261 p.
8. Зайченко Ю.П. Основи проектування інтелектуальних систем. Навчальний посібник. – К.: Слово, 2004. – 352 с.
9. Субботін С. О. Ітеративні, еволюційні та мультиагентні методи синтезу нечіткологічних і нейронних моделей: Монографія / С. О. Субботін, А. О. Олійник, О. О. Олійник ; під заг. ред. С. О. Субботіна. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2009. – 375 с.
10. Коцовський В.М. Методи та системи штучного інтелекту : конспект лекцій / В.М. Коцовський. – Ужгород : Ужгородський національний університет, 2016. – 76 с.